

STAN REALIZACJI PROGRAMU UTYLIZACJI ZBĘDNYCH ŚRODKÓW BOJOWYCH W RESORCIE OBRONY NARODOWEJ

W artykule przedstawiono stan realizacji działań podjętych w resorcie obrony narodowej w celu rozwiązania problemu utylizacji zbędnych środków bojowych utrzymywanych w magazynach Sił Zbrojnych RP.

1. Wstęp

Problematyka zagospodarowania zbędnych środków bojowych przez szereg lat nie podlegała w resorcie obrony narodowej odrębnym regulacjom w stosunku do zasad gospodarowania innymi środkami materiałowymi. Wzrost świadomości ekologicznej, zaostrzenie przepisów w zakresie ochrony środowiska, wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, wdrażanie dyrektyw Unii oraz przyspieszone wycofywanie z wyposażenia Sił Zbrojnych RP uzbrojenia i sprzętu wojskowego nie odpowiadającego standardom współczesnego pola walki spowodowały konieczność określenia i realizacji przez SZ RP nowych zasad postępowania z materiałami wybuchowymi, środkami wysokoenergetycznymi, amunicją i pozostałymi środkami bojowymi, które są zbędne dla wojska.

2. Uwarunkowania prawne w zakresie postępowania ze zbędnymi środkami bojowymi w resorcie obrony narodowej

Zasady gospodarowania środkami bojowymi w resorcie obrony narodowej są uregulowane instrukcjami i przepisami wydanymi przez uprawnione organy wojskowe. Resortowymi dokumentów regulujących gospodarkę środkami bojowymi są między innymi:

- „Przepisy o gospodarce mieniem służby uzbrojenia w wojsku” – sygn. Uzbr. 2000/79;
- „Przepisy o gospodarce mieniem służby uzbrojenia w bazach i składnicach - sygn. Uzbr. 1981/78;
- „Instrukcja o rozbijaniu, rozelaborowaniu i niszczeniu amunicji w centralnych bazach oraz w centralnych i okręgowych składnicach amunicji - sygn. Uzbr. 477/64;
- „Przepisy o klasyfikowaniu mienia służby uzbrojenia i elektroniki w wojsku” - sygn. Uzbr. 2537/88;

- „Bezpieczeństwo i higiena pracy ze środkami trującymi, promieniotwórczymi i innymi materiałami szkodliwymi oraz podczas obsługi sprzętu chemicznego - sygn. Chem. 220/70;
- „Prace minerskie i niszczenia” - sygn. Inż. 572/94.

Dokumenty te nie regulują zasad gospodarki zbędnymi środkami bojowymi.

W problematyce zagospodarowywania zbędnego dla resortu obrony narodowej mienia, w tym zbędnych środków bojowych, kluczowe znaczenie mają przepisy ustawy z dnia 30 maja 1996 roku „O gospodarowaniu niektórymi składnikami mienia Skarbu Państwa oraz o Agencji Mienia Wojskowego” (Dz. U. z 2004 r. Nr 163, poz. 1711). Zgodnie z ww. aktem prawnym zadaniem Agencji Mienia Wojskowego (AMW) jest gospodarowanie, utrzymywanie oraz uporządkowanie stanu prawnego i prowadzenie ewidencji mienia Skarbu Państwa, będącego w trwałym zarządzie jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej, a także innego mienia będącego we władaniu tych jednostek, niewykorzystywanego do realizacji ich zadań. Agencja ma również za zadanie gospodarowanie mieniem pozostałym po likwidacji państwowych osób prawnych, dla których organem założycielskim był Minister Obrony Narodowej. Zgodnie z ww. aktem prawnym, Minister Obrony Narodowej zarządza przekazanie Agencji mienia do zagospodarowania nieodpłatnie, na podstawie zatwierdzonego przez niego planu przekazywania tego mienia w terminach uzgodnionych z Prezesem Agencji. Gospodarowanie mieniem przejętym przez Agencję powinno odbywać się zgodnie z wymogami racjonalnej gospodarki i może polegać na sprzedaży, lub zamianie mienia, oddaniu mienia w użytkowanie, najem, dzierżawę lub użyczenie, itp. W przypadku, gdy zagospodarowanie mienia nie jest możliwe, a względy ekonomiczne nie uzasadniają jego utrzymania, mienie może zostać przez Agencję Mienia Wojskowego zlikwidowane lub przekazane odpłatnie. Koszty wynikające z uporządkowania stanu prawnego i prowadzenia ewidencji mienia, utrzymywania mienia, gospodarowania mieniem oraz działalności Agencji powinny być pokrywane z przychodów Agencji.

Siły Zbrojne przekazują do zagospodarowania Agencji mienie zakwalifikowane jako zbędne, na które może się składać:

- UiSW i inne mienie wycofane z eksploatacji, przestarzałe konstrukcyjnie i nie spełniające parametrów odpowiadających wymaganiom w realizacji aktualnych zadań realizowanych przez SZ RP;
- mienie z wypracowanym resem technicznym lub przekroczonym terminem używalności;
- zapasy środków zaopatrzeniowych, których przechowywanie i gromadzenie nie jest uzasadnione bieżącymi potrzebami eksploatacyjnymi;
- materiały lub odpady pochodzące z rozbiórki, demontażu, działalności remontowej;
- mienie pozostałe po pracach B+R+W;
- odpady;
- mienie zbędne pozostałe po zmianach organizacyjnych, dyslokacyjnych, restrukturyzacyjnych.

W wyniku realizowanych w Siłach Zbrojnych RP procesów modernizacji oraz zmian organizacyjnych, w tym wycofanie znacznej ilości nieperspektywnego UiSW, w jednostkach wojskowych pojawia się duża ilość zbędnego mienia, w postaci zbędnych dla wojska środków materiałowych oraz uzbrojenia i sprzętu wojskowego., które jako mienie Skarbu Państwa powinno zostać zagospodarowane przez AMW.

Uwzględniając zapisy ustawy z dnia 30 maja 1996 r. „O gospodarowaniu niektórymi składnikami mienia Skarbu Państwa oraz o Agencji Mienia Wojskowego”, a zwłaszcza z art. 1 i 2 wynika, że Siły Zbrojne RP są jedynie użytkownikiem (na dodatek nie wieczystym) środków bojowych, zaś ich posiadaczem jest Skarb Państwa. Zatem wszelkie nadwyżki tych środków muszą być przekazane do Agencji. Agencja reprezentująca interes posiadacza środków bojowych, nie będących odpadem, może – jeśli prawo krajowe i międzynarodowe na to pozwala – stosować inne sposoby jej zagospodarowania, tj. sprzedaż lub odzysk materiałów do dalszego zagospodarowania.

Z powyższego stanu wynika jednoznacznie, iż wszelkie środki bojowe, które są sprawne ale nieprzydatne do dalszego stosowania (np. z powodu wycofania UiSW wykorzystującego te środki), stanowią nadmierne zapasy, ich okres przydatności do użycia zbliża się do zoczenia lub ich stan techniczny wymaga naprawy głównej, wymiany ładunku miotającego i innych elementów wymagających rozcalenia nabojów, przeeleborowania i rekonstrukcji, powinny być zagospodarowywane poprzez ich przekazanie do Agencji Mienia Wojskowego. Obrót większością z tych materiałów wymaga posiadania odpowiednich koncesji i zezwoleń (posiadane przez AMW są wystarczające), a co za tym idzie ujmowane są w wykazach mienia koncesjonowanego zgodnie z ustalonymi zasadami opracowania planów przekazania mienia do AMW.

Przekazane, zgodnie z powyższym trybem do AMW materiały wybuchowe, amunicja i inne środki bojowe mogą być zagospodarowane przez AMW w każdy możliwy sposób, w tym sprzedaż.

Inaczej należy postępować w przypadku uznania zbędnych środków bojowych za odpady. Zgodnie z przepisami ustawy o odpadach, odpady należy poddawać odzyskowi lub unieszkodliwieniu, nie można natomiast ich sprzedawać. W razie uznania środków bojowych za odpady, niezbędnym jest ich przekazanie do AMW. Odpady przeznaczone do odzysku lub unieszkodliwiania, za wyjątkiem składowania, mogą być magazynowane, jeżeli konieczność magazynowania wynika z procesów technologicznych lub organizacyjnych i nie przekracza terminów uzasadnionych zastosowaniem tych procesów, nie dłużej jednak niż przez okres 3 lat. W odniesieniu do amunicji, podstawą uznania środków bojowych za odpady powinien być wniosek Wojskowego Instytutu Technicznego Uzbrojenia, który zgodnie z obowiązującymi przepisami przeprowadza kontrolę i ocenę jakości zapasów środków bojowych znajdujących się na wyposażeniu SZ RP. Optymalnym rozwiązaniem byłoby przekazywanie do AMW zbędnych środków bojowych w ich rzeczywistym stanie, nie kwalifikując ich do odpadów, tak aby umożliwić zastosowanie różnych rozwiązań i nie ponosić kosztów utylizacji całych obecnie zasobów zbędnych środków bojowych.

Problem utylizacji zbędnych środków bojowych stanowiących odpady został uwzględniony w opracowanym zgodnie z postanowieniami ustawy o odpadach Krajowym Planie Gospodarki Odpadami – KPGO (M.P. z 2003 roku, Nr 11, poz. 159) uchwalonym przez Radę Ministrów w dniu 29 października 2002 roku. Plan ten uczynił Ministra Obrony Narodowej odpowiedzialnym za:

- unieszkodliwienie odpadów materiałów wybuchowych i środków bojowych w latach 2003 – 2014;
- monitoring realizacji unieszkodliwiania ww. odpadów;
- przekazywanie Ministrowi Środowiska okresowych informacji z realizacji powyższych zadań, które będą przedstawiane Radzie Ministrów jako element

sprawozdania Ministra Środowiska z realizacji zapisów „Krajowego Planu Gospodarki Odpadami”.

3. Działania podjęte przez resort obrony narodowej zmierzające do rozwiązania problemu zbędnych środków bojowych

W celu wykonania zadań wynikających z Krajowego Planu Gospodarki Odpadami oraz mając na uwadze, że kompleksowe pozbycie się z magazynów SZ RP zbędnych środków bojowych jest przedsięwzięciem bardzo pilnym w grudniu 2003 roku w pionie Sekretarza Stanu – I Zastępcy Ministra Obrony Narodowej został powołany „Resortowy zespół do spraw odpadów materiałów wybuchowych”, w pracach którego udział brali przedstawiciele Departamentu Infrastruktury MON, Sztabu Generalnego WP, rodzajów Sił Zbrojnych, Dowództwa Garnizonu Warszawa i Agencji Mienia Wojskowego.

Przedmiotem prac zespołu było opracowanie propozycji rozwiązania problemu utylizacji zbędnych środków bojowych w sposób możliwie najkorzystniejszy dla Ministerstwa Obrony Narodowej.

Zespół opracował sprawozdanie, zatwierdzone w dniu 26.04.2004 r. przez Sekretarza Stanu – I Zastępcę Ministra Obrony Narodowej, w którym przedstawił m.in. szacunkowe koszty i warianty finansowania przedsięwzięć związanych z utylizacją zbędnych środków bojowych i odpadów materiałów wybuchowych oraz harmonogram realizacji zadań.

W wyniku prac zespołu oszacowano, że:

- w jednostkach organizacyjnych resortu Obrony Narodowej znajduje się ok. 50 tys. ton zbędnych środków bojowych i materiałów wybuchowych;
- ponoszone przez MON koszty magazynowania ww. środków (utrzymanie powierzchni magazynowej, badań diagnostycznych, transportu) wynoszą ok. 8,2 mln zł rocznie;
- koszt utylizacji zgromadzonych zbędnych środków bojowych wyniesie ok. 100 mln zł (zgodnie z „Krajowym Planem ...” koszt utylizacji 1 tony środków bojowych wynosi ok. 2 tys. zł).

Ponadto w sprawozdaniu zaproponowano 3 warianty finansowania przedsięwzięć związanych z utylizacją zbędnych środków bojowych:

Wariant I:

- zawarcie wieloletniej umowy z Zakładami Metalowymi MESKO S.A. na wykonanie utylizacji odpadów materiałów wybuchowych i zbędnych środków bojowych, łącznie z finansowaniem inwestycji na budowę linii technologicznej do utylizacji;

Wariant II:

- wykonanie programu utylizacji odpadów materiałów wybuchowych i zbędnych środków bojowych poprzez włączenie tego przedsięwzięcia do umowy offsetowej związanej z zakupem samolotu wielozadaniowego F-16;

Wariant III:

- pozyskanie środków finansowych na wykonanie programu utylizacji odpadów materiałów wybuchowych i zbędnych środków bojowych w ramach projektów związanych z ochroną środowiska z funduszy Unii Europejskiej.

Zespół rekomendował wariant III do rozwiązania problemów finansowych i pozyskania środków z funduszu Unii Europejskiej.

Jednym z elementów sprawozdania z prac zespołu był harmonogram działań, w którym opracowanie decyzji Ministra Obrony Narodowej dotyczącej utylizacji odpadów i zbędnych środków bojowych zostało zakwalifikowane do priorytetów umożliwiających dalsze działania w kierunku rozwiązania tego problemu.

Efektom prac zespołu było także opracowanie decyzji Ministra Obrony Narodowej Nr 142/MON z dnia 4 maja 2005 roku, która w swojej treści ujmuje problematykę gospodarowania zbędnymi środkami bojowymi, szczególnie w sferze przygotowania przez AMW strategii ich gospodarowania. Decyzja określiła także zadania dla komórek i jednostek organizacyjnych podległych w ówczesnym czasie pionowi Sekretarza Stanu – I Zastępcy Ministra Obrony Narodowej oraz Szefowi Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

Realizując polecenia zawarte w przedmiotowej decyzji przypisane do realizacji Szefowi Sztabu Generalnego WP, w Generalnym Zarządzie Logistyki – P4 we współpracy z innymi Generalnymi Zarządami Sztabu Generalnego WP oraz rodzajami Sił Zbrojnych opracowano:

1. „Zestawienie zbędnych środków bojowych zgromadzonych w resorcie obrony narodowej”, zawierające informacje dotyczące ilości, asortymentów oraz miejsca przechowywania zbędnych środków bojowych. Zestawienie zostało przesłane przez Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego do Sekretarza Stanu – I Zastępcy Ministra Obrony Narodowej, a następnie do AMW celem opracowania biznes – planu.
2. Decyzję Nr 414/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 27 grudnia 2006 roku w sprawie zasad planowania, organizacji postępowania ze zbędnymi środkami bojowymi, która w połączeniu ze strategią zagospodarowania zbędnych środków bojowych, opracowaną przez Agencję Mienia Wojskowego, umożliwi wypełnienie przez resort obrony narodowej zapisów „Krajowego Planu Gospodarki Odpadami – KPGO” .
3. W lutym bieżącego roku ukazały się Wytyczne Szefa Sztabu Generalnego WP w sprawie postępowania ze zbędnymi środkami bojowym. Wejście w życie przedmiotowych Wytycznych, ujednotoczyło zasady postępowania z środkami bojowymi, które są zbędne dla sił Zbrojnych RP.

Problem ekologicznej utylizacji zbędnych środków bojowych zgromadzonych w magazynach Sił Zbrojnych RP, był wielokrotnie przedstawiany przez przedstawicieli Sztabu Generalnego WP w trakcie posiedzeń gremiów szczebla państwowego. Między innymi, podczas posiedzenia Sejmowej Komisji Obrony Narodowej w dniu 23.09.2004 roku zapoznano zebranych ze stanem zaawansowania prac, oraz wypracowaniem metody przyspieszenia uruchomienia procesu utylizacji zbędnych środków bojowych utrzymywanych w magazynach Sił Zbrojnych RP.

4. Podsumowanie

Ze względu na wagę problemu utylizacji zbędnych środków bojowych, uznanego za problem państwowy, w resorcie obrony narodowej powinny być kontynuowane przedsięwzięcia mające na celu wypracowanie koncepcji utylizacji, bez wyboru której nie ma możliwości sporządzenia harmonogramu unieszkodliwiania odpadów i zbędnych środków bojowych, oraz określenia potrzeb finansowych w tym zakresie (takim rozwiązaniem może być przyjęcie strategii opracowanej przez Agencję Mienia Wojskowego). Brak jednoznacznych rozstrzygnięć związanych

z utylizacją powoduje narastanie skali tego problemu, generowanie wysokich kosztów związanych z przechowywaniem zbędnych środków bojowych w nie pogorszonym stanie technicznym, angażowaniem stanów osobowych do ochrony mienia koncesjonowanego oraz wydzielaniem odpowiednio przygotowanych powierzchni magazynowych. Przy obecnym poziomie finansowania potrzeb Sił Zbrojnych RP, wojsko nie jest w stanie dalej utrzymywać w magazynach tak znacznych ilości zbędnych środków bojowych. Szczególny niepokój może budzić brak pełnej realizacji zapisów decyzji nr 142/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 maja 2005 roku w sprawie przygotowania strategii gospodarowania zbędnymi środkami bojowymi w resorcie obrony narodowej.

W konkluzji powyższego należy stwierdzić, że:

- zbędne środki bojowe przeznaczone do utylizacji znajdują się też poza resortem obrony narodowej, w jednostkach organizacyjnych podległych MSWiA. Utylizację zbędnych środków bojowych można więc uznać za problem państwowy;
- długotrwałe składowanie dużych ilości zbędnych środków bojowych, jest przedsięwzięciem nie tylko kosztownym, ale i ryzykownym;
- w myśl obowiązujących przepisów, instytucją odpowiedzialną za tę problematykę jest Agencja Mienia Wojskowego.

Literatura

Informacja na posiedzenie Kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej nt. : Zbędne środki bojowe w resorcie obrony narodowej – Departament Infrastruktury – Warszawa, kwiecień 2005 r.

Sprawozdanie z realizacji przez SZ RP zadań związanych z zagospodarowywaniem zbędnych środków bojowych w 2005 r. – Generalny Zarząd Logistyki – P4 – Warszawa, marzec 2006 r.